

УДК [811.222.1'374'37'38:811.161.2'38]:82-92

МІКРОСЕМАНТИЧНА ЕТНОСПЕЦИФІКА ПЕРСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Ольга Максимів

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра сходознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 239, Львів, Україна, 79000,
тел.: (032) 239 47 04, e-mail: persochka@yahoo.com*

На матеріалі даних частотних словників виявлено етноузуальну специфіку публіцистичної лексики перської мови на рівні словоформ. Виокремлено тринадцять лексико-семантичних полів, характерних для перського публіцистичного мовлення, з одного боку, і українського – з іншого, охарактеризовано наповнення цих полів.

Ключові слова: частотні словники, етноспецифіка лексичної системи, узус, рівень словоформ, перський публіцистичний стиль, український публіцистичний стиль.

“Національну специфіку слід шукати не в мовній картині світу, а в особливостях пізнавальної діяльності людини, пов’язаної з різними географічними, історичними, виробничими та іншими чинниками” [8, с. 182]. Ми припускаємо, що ця специфіка виражається саме у визначеному, а не іншому наборі найчастотніших слів у певних ситуаціях (у нашому випадку – функціональних стилях). Зіставлення даних частотних словників дотепер проводили переважно на матеріалі однієї мови: для з’ясування особливостей функціональних стилів певної мови [див.: 2, 4, 9, 13, 16], різних жанрів художніх творів [див.: 6], ступеня подібності одномовних галузевих частотних словників [див.: 3] чи відмінностей ідіостилів письменників [див.: 11]. На різних мовних рівнях (а саме – словоформ і морфологічних класів словоформ) з’ясовували спільні риси і специфічні особливості груп текстів різних функціональних стилів афганської мови [див.: 9]. Дані різномовних частотних словників були використані у дослідженні польського науковця Адама Павловського [22], який проаналізував матеріал дев’яти європейських мов і вказав на можливість використання частотних словників у культурознавчих, історичних і психолінгвістичних студіях, однак тут акцент зроблено лише на аналізі певного тематичного поля у декількох частотних словниках: автор зупинився на тематичному полі “держави і регіони Європи”.

Метою цієї статті є показати, що уже на матеріалі найчастотнішої лексики можливо виявити етноспецифічні особливості мови та продемонструвати етноузуальну специфіку перського публіцистичного мовлення на рівні словоформ, тобто мікро- (або формо-) семантики. Частотний словник публіцистичного стилю перської мови уклала автор статті на матеріалі корпусу перської мови (доступного з сайту <http://pldb.i.hcs.ac.ir/>) за принципами, детально описаними у [10]. “Частотний словник словоформ

українського публіцистичного стилю – 2004” [19] узято з інтернет-порталу www.mova.info та доопрацьовано для потреб зіставлення. Об’єктом аналізу стали дані двох перших сотень зазначених частотних словників.

Якщо частотний словник певної етномови розглядати самостійно, то багато особливостей може вислизнути з поля зору дослідника. “Суттєві особливості мови і тим більше культури виявляються під час зіставлення, при зіставному вивченні мов і, тим паче, культур. Це наполегливе «тим паче» покликане підкреслити особливу неочевидність, невидимість культурного бар’єру на рівні однієї культури. ... Лише з рівня знання принаймні двох мов і двох культур відкриваються певні приховані властивості і відповідно приховані труднощі, яких не видно з рівня однієї мови ... Усі розбіжності мов і культур виявляються при їх зіставленні. Проте на рівні мовної картини світу ці відмінності непомітні і слова різних мов виглядають оманливо еквівалентними” [15, с. 40–43]. Об’єктивна дійсність для носіїв перської мови, безумовно, інша, аніж, скажімо, для японської чи словацької. “Відомо, що на мовну ситуацію, тобто на соціально-функціональну ієрархію різних мов і різних форм мови в країні, впливають об’єктивні і суб’єктивні чинники” [12, с. 70], а “у семантичному плані різні національні мови є різними варіантами часткового заповнення потенційно єдиної, позанаціональної номенклатури «загальнолюдських понять»” [8, с. 177]. У дослідженні можуть бути різні рівні, етапи, моменти пізнання об’єкта і, відповідно, різні напрями пізнання, різні моменти опису, фіксації результатів пізнання, різне чергування, порядок дослідницьких кроків. Фахівці зазначають, що частотні словники значною мірою відрізняються у реєстрації значень своїх вхідних одиниць. Найпростішим видом є частотний або алфавітно-частотний список графічних словоформ без урахування будь-яких значень; найдосконалішим – частотний семантичний словник, у якому реєструють лексичні значення вхідних одиниць. Словників цього останнього типу існує небагато, і вони становлять окрему галузь статистичної лексикографії [див.: 1, с. 83]. У зв’язку з цим, зіставляти дані частотних словників публіцистичного стилю ми розпочали із найдоступніших і таких, які вимагають найменше доопрацювань словників графічних словоформ.

Рівнями мови вважаються певні “частини” мови; субсистеми загальної мовної системи, кожна з яких характеризується сукупністю відносно однорідних одиниць і набором правил, які регулюють їх використання та групування у різноманітні класи і субкласи [див.: 14, с. 539]. “Рівні аналізу”, які є етапом розгляду мови, залежать від мети і завдань дослідження, тобто багато в чому визначаються поглядом дослідника на об’єкт вивчення (пор. також у [20, с. 321]). Традиційно виокремлюють фонемний, морфемний, лексичний і синтаксичний мовні рівні. Вихідними елементами вважають, залежно від обраної сфери дослідження, диференційні ознаки, артикуляти (фонемні або графемні), мінімальні лінгвістичні знаки (морфемні), мінімальні автономні (цільнооформлені) одиниці – слова, мінімальні предикативні блоки, мовленнєві акти, мінімальні соціолекти (ідіолекти), окремі етномови [див.: 17, с. 122].

Перший виокремлений рівень (словоформ) належить до вихідних фактів лінгвістики як науки (пор. [21, с. 17]): так, словоформу можна визначити як спостережувану у певному заданому тексті послідовність літер між двома пробілами. Це рівень спостереження. Усі наступні рівні охоплюють абстракції різного типу. Визначальним пунктом розгляду

мовних явищ є лінгвосемантичний комплекс, який формується планом позначення (графічна мовна форма) разом з планом позначуваного (зміст мовних одиниць: їх абстрактне значення і конкретний смисл) [див.: 18, с. 3].

Відомо, що кожна мова зокрема – це замкнена система. Тому будь-яке зіставлення двох мов почасти означає певне руйнування двох систем, бо зіставляються певні частини, які часом займають у цих системах зовсім різні місця. Наше зіставлення значною мірою об'єктивізує використання узусно частотних знаків пари мов.

Загальні принципи зіставлення даних частотних словників. Метод вичленування специфіки лексичної системи передбачає два значення у парі мов: 1) наявність специфіки, 2) відсутність специфіки. Кожне слово може одержати одне із трьох видів маркування: 1) специфічне для перської мови; 2) специфічне для української мови; 3) нейтральне. У межах цього дослідження було прийнято рішення використовувати мішень у 100 позицій частотного словника. Тобто слова не лише формально повинні належати до різних сотень, а й мати різницю рангів (далі – R) >100.

Загальна схема зіставлення виглядала так. Кожен список був розбитий на рівні відрізки по 100 слів у кожному. Для кожного слова як перської, так і української мов було виписано усі можливі варіанти його перекладу з перекладних словників. У нашому дослідженні розглядаємо лише денотативні значення слів, свідомо упускаючи конотативні, адже за даними частотного словника і доступним мінімальним конкордансом (з оточенням слова, завдовжки не більше, ніж речення) немає можливості їх встановити.

Що стосується омонімії та багатозначності, то етноспецифічні слова мови у більшості випадків не мають омонімів. Для виявлення етноспецифіки лексичної системи вважаємо цілком достатнім прирівняти омонімію до полісемії, і під час зіставлення враховувати усі (омонімічні, омографічні, полісемічні) значення цього слова. Окрім того, макроконтекст, тобто публіцистичний стиль, допомагає усувати значну частину омонімії, наприклад, перське слово з першої сотні частотного словника *دور* *dar, dorr* з можливими омографічними значеннями прийменника 'в', іменника 'двері' та іменника 'перлина' під час зіставлення одержує український відповідник – прийменник 'в', а не інші зазначені можливі омографи, і не виступає етноспецифічним.

Далі послідовно виявляли переклади кожного слова за принципом “конвеєру вільного ритму” [див.: 7] у відповідному списку іншої мови. З усіх можливих варіантів до уваги брали найперший за рангом виявлений відповідник чи компонент значення. Отже, поняття специфічності є вторинним до зіставлення.

Якщо слово і його еквівалент належали до однієї сотні, то ця пара вважалася нейтральною (спільною для пари зіставляваних мов), наприклад, *کشور* *kešvar* з R16 і 'країна' з R69. Якщо слово й еквівалент належали до різних сотень, то пара вважалася специфічною для мови, у якій слово розташоване вище у частотному списку, наприклад, перське *توجه* *tavajjoh* з R72 (перша сотня, тоді як українське 'увага' має R256, тобто належить до третьої сотні) чи українське 'дитина' з R96 (перша сотня, а перське *کودک* *kudak* має R211, третя сотня). Допускалося, щоб одне слово слугувало відповідником для більш ніж одного з іншої мови, якщо цьому сприяли варіанти перекладу, які ви-

являлися найближчими за рангом до цього слова. Наприклад, словоформа¹ این* in для 'цього*', 'цей*', 'ці*', 'цьому*', 'цю*', 'цих*', 'цієї*' і 'ця*'.

Першим завданням було виявити відповідник до слова у межах поточної сотні іншої мови, а вже потім, якщо такого не знаходилося, то найближчий за рангом відповідник. Наприклад, для словоформи 'між*' з R116 (2-га сотня) знайшовся відповідник میان* *miyān* з R141 (також 2-га сотня), а у попередній (1-й) сотні та сама словоформа слугувала відповідником до بین* *beyn* з R52. Так само у межах першої сотні до української словоформи 'тільки*' з R98 було знайдено відповідник همین* *ham-in* з R131. Під час зіставлення даних другої сотні, до того самого слова همین* *ham-in* було підібрано відповідник 'уже*' з тої самої сотні (R148).

Під час зіставлення даних другої і наступних сотень, якщо у межах поточної сотні відповідника до певного слова не знаходилося, зіставлення знову проводили по всьому списку, починаючи з його початку, наприклад, для перської словоформи همچنین* *ham-činin* з R129 (2-га сотня) відповідником стала українська 'також*' з R33 (1-ша сотня). Починаючи з другої сотні, у разі наявності декількох відповідників перевагу надавали тому, який давав змогу зарахувати це слово до розряду спільних для обох мов. За браком такої можливості, брали перше за рангом слово, починаючи з вершини списку. Наприклад, для словоформи 'два*' з R149 існують відповідники دو* *do* з R43 і دو* *dovvot* з R217. До результатів зіставлення зараховуємо другий, оскільки в такому разі різниця рангів <100 і слово не вважається етноспецифічним для жодної мови.

Отож, окремі слова можуть належати як до спільних, так і до етноспецифічних для однієї з мов. Очевидно, що етноспецифічність у такому разі матиме менший ступінь. Проте таке явище мало місце, і на його особливостях у подальших студіях зосередимося детальніше.

Урахування словозмінних лексичних елементів частотних списків. У процесі зіставлення списків словоформ були враховані усі можливі словозмінні варіанти кожного слова. Оскільки українська мова характеризується більшою кількістю формально виражених іменних категорій, ніж перська, то одне і те ж слово у різних відмінках тут фіксується частіше. Для перської мови, попри це, властива розгалуженіша кількість формально виражених дієслівних часів.

Під час зіставлення ми брали перший за частотністю відповідник кожної словоформи, не враховуючи його граматичних (формотворчих) показників. Наприклад, еквівалентом для української словоформи 'людей*' стала перська словоформа مردم* *tardom* 'люди', а для перської شورای* *šowrā-ye* 'рада (з ізафетним показником)' українська 'ради*'.

Велика кількість словоформ виявилася задіяною у зіставленні більше, ніж один раз. Наприклад, перське خود* *xod* 'сам, свій' виявилось відповідником для шести українських словоформ: 'себе*', 'свою*', 'свої*', 'свого*', 'своїх*' і 'собі*' (перша і друга пара дають підставу вважати ці словоформи спільними для зіставляваних мов, а решта чотири – етноспецифічними для перської мови). Українське 'зробити*' під час зіставлення стало еквівалентом для шести перських словоформ: کرد* *kard* 'зробив

¹ Символ '*' використовується щоб позначити належність слова до рівня словоформ на відміну від рівня лексем, морфем чи семантем.

(*третья особа однини простого минулого часу*), كند* *konad* 'робить (*третья особа однини теперішньо-майбутнього часу без префікса*)', كند* *konand* 'роблять (*третья особа множини теперішньо-майбутнього часу без префікса*)', كرده* *karde* 'зробивши (*дієприкметник минулого часу без особового закінчення і префікса*)', كردن* *kardan* 'робити, зробити (*масдар*)' і كنيم* *konim* 'зробимо (*перша особа множини теперішньо-майбутнього часу без префікса*)' (п'ять перших пар дають підставу вважати ці словоформи етноспецифічними для перської мови, і лише останню формально можна зарахувати до спільних слів).

Варто зауважити, що великою кількістю відповідників до одного слова характеризуються лише словоформи-носії широкої семантики (наприклад, стройові نيست* *nist* 'нема, немає' чи дієслівні 'стати*' شود* *šavad*, شده* *šode*, شد* *šod*, شوند* *šavand*, شدن* *šodan*). Тематично прив'язані слова не мали такої великої кількості відповідників у межах зіставлених двох сотень словоформ перської та української мов.

Кількість словоформ, специфічних для української мови (45 одиниць), виявилася суттєво меншою від специфічних для перської мови (117 одиниць) – на 72 одиниці! Це пояснюється наявністю в українській мові значної кількості частотних відмінюваних словоформ у тих класах слів, які у перській мові незмінні (наприклад, займенники).

Формо- (або мікро-) семантичний рівень узагальнення семантики при характеристиці етноспецифіки корпусу публіцистичних текстів. Враховуючи, що "у вивченні картини світу, відображеної у мові народу, доволі ефективними є методи теорії семантичного поля й ідеографічних класифікацій лексики" [5, с. 58], етноспецифічні елементи зіставлюваних частотних словників за формально-мовними ознаками вдалося розподілити за низкою семантичних полів. Склад і наповнення цих полів у кожній із зіставлюваних мов є різним залежно від рівня узагальнення семантики: формосемантика виявляється на етапі зіставлення частотних списків словоформ перської та української мов.

Спочатку ми розглянули раніше виокремлені етноспецифічні слова кожного рівня на предмет можливої їх належності до певних семантичних полів. На кожному рівні вдалося виокремити ядро таких полів. Решту слів уже згаданим методом "конверсу вільного ритму" проводимо за виокремленими семантичними полями. Враховуючи особливості формування пар етноспецифічних слів, за основу віднесення пари слів до того чи іншого семантичного поля було взято значення слова у мові, для якої воно стало специфічним. Слово مخالف *toxālef* 'протилежащий' саме по собі у перській мові не має тематично співвіднесеного забарвлення. Проте у парі з етноспецифічним українським словом 'опозиція' є усі підстави зарахувати його до семантичного поля "Політика". Так само українське 'причина' на перший погляд співвідноситься з семантичними полями "Комунікація", "Планування" чи "Політика", але специфічне для перської мови توليد *towlid* дає підставу віднести цю пару до семантичного поля "Економіка".

На рівні словоформ ступінь компресії етнічної специфіки перської мови виявився найрозмитішим. Продемонструємо елементи етноспецифіки мікросемантичного рівня узагальнення семантики лексичної системи публіцистичного стилю сучасної перської мови.

Мікро- (або формо-) семантика. На найпершому рівні зіставлення даних частотних словників, тобто на рівні словоформ, вдалося виявити лише найзагальніші контрастомовні ознаки зіставляваних мов. Результат цього зіставлення вважаємо виявом мікросемантичних особливостей перської мови, його дані відображені у таблиці. Тут збережено рангове розташування слів, яке є внутрішньо частотно зумовленим. Слова у межах однієї сотні розділені комою (,), між сотнями розділювачем слугує крапка з комою (;). До кожної словоформи наведено еквівалент відповідною мовою, виявлений у частотному списку першим, а не її точний переклад.

На рівні формосемантики у межах перших двох сотень частотних словників перської та української мов вдалося виокремити такі групи:

1. Безеквівалентні граматичні показники перської мови, які завжди або у певних випадках пишуться окремо від слова, якого вони стосуються, наприклад, می *mi* 'дієслівний префікс, який вживається для творення форми теперішнього або минулого тривалого часу дієслів', ها *hā* 'суфікс множини' тощо – усього дев'ять одиниць.

2. Словоформи з гранично великим обсягом значення. Ця група представлена і максимально наповнена в обох зіставляваних мовах. У межах цієї групи виділяємо семантичні поля:

а) "стройові словоформи". У цьому полі репрезентовані службові слова, наприклад, для перської мови كه **ke* 'адже*', از **az* 'ніж*' тощо, усього тринадцять одиниць; для української 'нід*' زیر **zir*, 'зокрема*' از جمله **az-jomle* 'тощо – усього одинадцять одиниць;

б) "іменні словоформи широкої семантики". Наприклад, для перської мови کار **kār* 'роботи*', گروه **goruh* 'групи*', مختلف **moxtalef* 'різних*' тощо, усього 16 одиниць; для української 'будинку*' خانه **xāne*, 'майже*' تقریباً **taqrib-an*, 'вулиці*' خیابان **xiyābān* тощо – усього 10 одиниць;

в) "дієслівні словоформи широкої семантики". В українській мові на формосемантичному рівні це поле не має наповнення, тоді як для перської мови це сімнадцять словоформ, наприклад, خواهد **xāh-ad* 'хочу*', دهد **deh-ad* 'даму*', گرفته **gereft-e* 'взяту*' тощо. Як бачимо з таблиці, це різні фінітні форми усього шести дієслів, переважно допоміжних або компонуєчих: شدن *šod-an* 'ставати', کردن *kard-an* 'робити', خواستن *xāst-an* 'хотіти', دادن *dād-an* 'давати', گرفتن *gereft-an* 'брати' і گذاشتن *gozāšt-an* 'класти';

г) "кількість". Для перської мови специфічними виявилися три словоформи з конкретним цифровим значенням دو **do* 'два*', میلیون **milyun* 'млн.*' i میلیارد **milyārd* 'млрд.*', тоді як для української три словоформи із загальним значенням кількості 'більше*' بیشتر **biš-tar*, 'дуже*' بسیار **besyār* i 'багато*' بسیاری **besyār-i*.

3. Словоформи з тематично прив'язаним значенням, наявні і сумірні в обох зіставляваних мовах. У межах цієї групи виокремлюємо такі семантичні поля:

а) "комунікація". Перська мова у цьому полі репрезентована однією словоформою هم **hat* 'разом*', українська трьома: 'питання*' مسائل **masā'el*, 'через*' توسط **tavassot* i 'питань*' سؤال **so'āl*;

б) "етнічна географія". Для перської мови це, наприклад, ایران **irān* 'Іран*', آمریکا **āmrikā* 'Америка*', جهان **jahān* 'світу*' тощо, усього 10 одиниць; для української 'України*' اوکراین **ukrāyin*, 'Києва*' کی‌یف **kiyef* (у перському списку не виявлено зовсім) тощо – усього п'ять одиниць, але фактично дві лексеми 'Україна' i 'Київ';

Формосемантика

Перська +	
—	مي*، را*، هاي*، ها*، اي*، اند*، نمي*؛ هايي*، تر*.
цьому*, адже*, ніж*, йому*, цю*, той*, цих*, цієї*, їм*, тому*, ця*, поки*, нього*.	اين* (5 шт.)، كه*، از*، او*، آن* (3 шт.)، آنها*، تا*.
участь*, роботи*, чином*, боку*, групи*; свої*, своїх*, свого*, продовжує*, нових*, означає*, діяльності*, зазначив*, назвав*, різних*, собі*.	شرکت*، کار*، عنوان*، دست*، گروه*؛ خود* (4 шт.)، ادامه*، جديد*، نشان*، فعاليت*، اشاره*، نام*، مختلف*.
стаття* (5 шт.), зробити* (5 шт.), хочу*, дати* (4 шт.); взяти* (2 шт.).	شود*، شده*، كرد*، شد*، كند*، كنند*، کرده*، خواهد*، دهد*، داد*؛ داده*، كردند*، شوند*، گرفته*، شدن*، گذاري*، گيرد*.
два*; млн. *; млрд. *	دو*؛ ميليون*، ميليارد*.
разом*.	هم*.
країни*, Іран*, – (Тегеран), Америка*, світу* (2 шт.), національного*; республіки*, народу*, кордону*.	کشور*، ايران*، تهران*، آمريکا*، جهاني*، ملي*؛ جهان*، جمهوری*، المللي*، خارجي*.
країни*, дільниця*; політичної* (2 шт.), суспільства*, команди*, міністрів*, групи*, міністерства*, все*, голова*.	دولت*، بخش*؛ سياسي*، جامعه*، تيم*، وزير*، اجتماعي*، وزارت*، سياست*، عمومي*، رئيس*.
відсотків*, гроші*; ціна*, доларів*, наприкінці*, умови*.	درصد*، سرمايه*؛ قيمت*، دلار*، پايان*، شرايط*.
повідомив*, заявив*, увагу*, інформацію*, освіти*.	گزارش*، اعلام*؛ توجه*، اطلاعات*، آموزش*.
додав* (2 шт.), економіки*, нафти*, розвитку*, виробництва*; менше*.	افزايش*، اقتصادي*، نفت*، توسعه*، توليد*؛ افزود*، کاهش*.
програми*, минулого*, проекту*, використання*, місяців*, виконання*; рік*, приводу*, протягом*, вперше*, огляду*, майбутнє*, числі*.	برنامه*، گذشته*، طرح*، استفاده*، ماه*، انجام*؛ سال*، دليل*، طي*، اول*، بررسي*، آینده*، تاريخ*.
ісламський*; фільмів*, створення*, культури*, графі*, газети*.	اسلامي*؛ فيلم*، ايجاد*، فرهنگي*، بازي*، روزنامه*.

Таблиця 1

(Σ1-200)

Назви словоформно- семантичних полів	Українська +	
1. Граматичні показники	–	
2. Стройові словоформи	під*, саме*, тому*, тут*, ви*; хоча*, на*, зокрема*, тобто*, про*, крім*.	زیر*, یعنی* (2 шт.), چون*, اینجا*, شما*؛ مثلا*, روی*, از جمله*, درباره*, علاوه*.
3. Іменні словоформи широкої семантики	зараз*, тепер*, будинку*, треба*, майже*, дітей*, знову*, нині*, вулиці*, завжди*.	اکنون*, امروز*, خانه*, نیاز*, تقریباً*, کودکان*, باز*, اکنون*, خیابان*, همیشه*.
4. Дієслівні словоформи широкої семантики	–	
5. Кількість	більше*, дуже*, багато*.	بیشتر، بسیار*، بسیاری*.
6. Комунікація	питання*, через*, питань*.	مسائل*، توسط*، سوال*.
7. Етнічна географія	України*, Україні*; Україна*, Києві*, Києва*.	اوکراین* (3 шт.) – (کی یف) (2) (.шт)
8. Політика	Ющенко*, Януковича*, влади*, Ющенко*, Віктора*, голосування*, проти*, виборів*, влада*, тво*, Верховної*.	یوشینکو* (2 шт.), یانوکویچ*، قدرت* (2 шт.)؛ ویکتور*، رای*، طرف*، انتخاب*، –، عالی*.
9. Фінанси	Гривень*; управління*.	– (گریونا)؛ مدیریت*.
10. Навчання	–	
11. Економіка	–	
12. Планування	–	
13. Культура	–	

в) “політика”. Для перської мови це одинадцять одиниць, наприклад, جامعه* *jāme'e* ‘суспільства*’, وزیر* *vazir* ‘міністрів*’, سیاسی* *siyās-i* ‘політичної*’ тощо; для української також одинадцять одиниць, наприклад, ‘Януковича*’ یانوکوویچ* *yānikovič*, ‘Ющенко*’ یوشچنکو* *yuščenko*, ‘Верховної*’ عالی* *ālī* тощо;

г) “фінанси”. У перській мові виявилось шість специфічних одиниць, наприклад, درصد* *dar-sad* ‘відсотків*’, قیمت* *qeymat* ‘ціна*’, شرایط* *šarāyet* ‘умови*’ тощо; в українській дві одиниці ‘зрівень*’ گریونا* *grivnā* (у перському списку не представлена) і ‘управління’ مدیریت* *modir-iyat*.

4. Тематично прив’язані за значенням словоформи, наявні у дослідженій частотній верхівці лише перського списку. До цієї групи також належать чотири семантичні поля:

а) “навчання”, п’ять одиниць, наприклад, توجه* *tavajjoh* ‘увагу*’, آموزش* *āmuz-eš* ‘освіти*’ тощо;

б) “економіка”, сім одиниць, наприклад, اقتصادی* *eqtesād-i* ‘економіки*’, نفت* *naft* ‘нафти*’, تولید* *towlid* ‘виробництва*’ тощо;

в) “планування”, тринадцять одиниць, наприклад, برنامه* *bar-nāme* ‘програми*’, طرح* *tarh* ‘проекту*’, بررسی* *bar-res-i* ‘огляду*’ тощо;

г) “культура”, шість одиниць, наприклад, اسلامی* *eslām-i* ‘ісламський*’, فیلم* *film* ‘фільмів*’, فرهنگی* *farhang-i* ‘культури*’ тощо.

Для мікросемантичного рівня характерне повторювання низки тих самих слів як відповідників до словоформ зіставлюваної мови, наприклад, незмінюване перське آن* *ān* ‘той’ виступає еквівалентом для чотирьох українських словоформ з першої сотні частотного списку: ‘того*’, ‘те*’, ‘то*’, ‘тим*’, а також для трьох українських словоформ ‘той*’, ‘тому*’ і ‘нього*’ з другої сотні, що дає підстави відносити його до етноспецифічних перських слів, тоді як насправді це не семантична специфіка, а радше граматична. Так само українська словоформа ‘дати*’ на рівні формосемантики з’являється вперше лише у п’ятій сотні, і стає відповідником до чотирьох перських словоформ ده* *deh-ad*, داد* *dād*, داده* *dād-e* і گذاری* *gozār-i*, хоча вже на рівні лексосемантики ця специфічність слабшає: лексема ‘дати’ входить до другої сотні частотного списку лексем, і опиняється у першій сотні морфемного частотного списку, тобто не є етноспецифічною для перської мови зовсім. У перших двох сотнях українського частотного списку словоформ, наприклад, слово ‘Україна’ трапляється у трьох різних відмінках: родовому ‘України*’, давальному ‘Україні*’ і називному ‘Україна*’, а невідмінюване перське ایران* *irān* ‘Іран’ у перському списку зафіксоване один раз, бо є незмінюваним. Відповідно, семантичний склад частотних списків словоформ є занадто розмитим, щоб адекватно і повно відображати етноспецифіку певної мови за матеріалом частотних словників.

Отже, уже на рівні мікросемантики вдається виявити елементи лексичної етноспецифіки перської мови, виокремити чотири групи семантичних полів і розподілити їхнє словоформне наповнення у тринадцятьох семантичних полях. Проте на цьому рівні занадто сильними є формальні граматичні закони і вплив типу мови. Лексична семантика тут відображена розмито. На цьому рівні доречніше виявляти

граматичну етноспецифіку та аналізувати особливості вживання граматичних явищ зіставлюваних мов.

Велика кількість форм одного і того ж слова зумовила той факт, що справді часто вживане слово не увійшло до перших двох сотень частотних словників словоформ через розкиданість уживаності за різними його формами. Наприклад, перське дієслово یافتن *yāft-an* 'знаходити' є 62-м у списку лексем, а у списку словоформ уперше трапляється з R273 у формі یافته* *yāft-e*. Так само українське 'новий' 71-ше у списку лексем, а словоформа 'новий*' усього 462-га. Після зіставлення даних другої сотні словоформ кількість етноспецифічних слів для перської мови перевищила як кількість спільних слів для обох мов, так і етноспецифічних для української мови. Водночас велика кількість слів виявилася відповідником до одного і того ж слова. Зрозуміло, що це трапилося під впливом граматичних явищ: різних способів словозміни для різнотипових мов тощо, і не відображає належно їхньої лексичної етноспецифіки. У різних мовах граматичні ідеї передають різними засобами, тому для потреб зіставлення логічно мінімізувати дію граматичних чинників, зосередитися на семантиці. Припускаємо, що для більш споріднених мов, ніж перська і українська, результати зіставлення частотних списків уже на рівні формосемантики (словоформ) будуть семантично конкретнішими. Для адекватнішого ж відображення етноспецифіки перської мови у зіставленні з українською вважаємо доречним провести дослідження на вищих рівнях абстрагування семантики, а саме – на рівнях лексем, морфем і такому, який би враховував перекладні можливості певної пари мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Алексеев П. М.* Частотные словари / Павел Михайлович Алексеев. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2001. – 153 с.
2. *Альтман Г.* О статистических методах исследования малайской литературы / Г. Альтман // Народы Азии и Африки. – 1969. – № 1. – С. 137–141.
3. *Арапов М. В.* Сравнение частотных словарей / М. В. Арапов, Л. И. Тер-Гаспарян, М. М. Херц // Научно-техническая информация. Серия 2. Информационные процессы и системы. – 1978. – № 4. – С. 20–29.
4. *Бук С.* Статистичні характеристики лексики основних функціональних стилів української мови : спроба порівняння / Соломія Бук // Лексикографічний бюлетень. – 2006. – Вип. 13. – С. 166–172.
5. *Герд А. С.* Введение в этнолингвистику : учеб. пособие / А. С. Герд. – СПб. : Санкт-Петербургский университет, 1995. – 91 с.
6. *Имамназаров М. С.* Опыт статистического сравнения разножанровых текстов персидской поэзии / М. С. Имамназаров // Народы Азии и Африки. – 1974. – № 5. – С. 150–153.
7. *Караулов Ю. Н.* Общая и русская идеография / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1976. – 356 с.
8. *Колшанский Г. В.* Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1975. – 231 с.
9. *Лудин Д. М.* Опыт описания статистическими методами современного афганского языка (пушту) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.681 "Структурная, прикладная и математическая лингвистика" / Д. М. Лудин. – Л., 1971. – 20 с.

10. Максимів О. Й. Принципи укладання частотного словника газетної лексики сучасної перської мови / О. Й. Максимів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури. – 2009. – № 14. – С. 8–11.
11. Мухин М. Ю. Частотный спектр как вид представления концептуальной системы автора / Михаил Юрьевич Мухин // MegaLing'2008 Горизонти прикладної лінгвістики та лінгвістичних технологій : Доповіді міжнародної конференції. 22–28 вересня 2008, Україна, Крим, Партеніт. – Сімферополь : ДИАЙПИ, 2008. – С. 73–74.
12. Никольский Л. Б. Язык, идеология, политика (к проблематике комплексных исследований) / Л. Б. Никольский // Народы Азии и Африки. – 1978. – № 6. – С. 69–77.
13. Перебийнос В. Широкомасштабные лингвостатистические исследования в Украине / В. Перебийнос // Проблеми квантитативної лінгвістики : зб. наук. праць. – Чернівці : Рута, 2005. – С. 89–99.
14. Солнцев В. М. Уровни языка / В. М. Солнцев // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 539.
15. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – [2-е издание, доработанное]. – М. : Изд-во МГУ, 2004. – 352 с.
16. Тисенко Э. В. Статистические параметры словаря / Э. В. Тисенко // Частотный словарь русского языка. Около 40 000 слов / под ред. Л. Н. Засориной. – М. : Русский язык, 1977. – С. 922–933.
17. Тищенко К. М. Метатеорія мовознавства / Костянтин Миколайович Тищенко. – К. : Основи, 2000. – 350 с.
18. Тищенко К. Н. Количество во взаимосвязи с качеством и мерой в языке / К. Н. Тищенко // Вестник Киевского университета. Романо-германская филология. – 1979. – Вып. 13. – С. 3–6.
19. Частотний словник українського публіцистичного стилю – 2004 [Електронний ресурс] / [ред. Н. П. Дарчук] // Лінгвістичний портал MOVA.info. – 2003-2007. – Режим доступу : <http://www.mova.info/Page2.aspx?11=178>.
20. Шайкевич А. Я. Гипотезы о естественных классах и возможность количественной таксономии в лингвистике / А. Я. Шайкевич // Гипотеза в современной лингвистике / отв. ред. Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1980. – С. 319–357.
21. Шаумян С. К. Аппликативная грамматика как семантическая теория естественных языков / Себастиан Константинович Шаумян. – М. : Наука, 1974. – 204 с.
22. Pawłowski A. Metodologiczne podstawy wykorzystania słowników frekwencyjnych w badaniu językowego obrazu świata / Adam Pawłowski // Pajdzińska A. Przeszłość w językowym obrazie świata / A. Pajdzińska, P. Krzyżanowski. – Lublin : Wyd. UMCS, 1999. – S. 81–99.

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2010
прийнята до друку 15.11.2010*

MICROSEMANTIC ETHNOSPECIFICS OF THE PERSIAN AND UKRAINIAN JOURNALISTIC FUNCTIONAL STYLE

Olha Maksymiv

*The Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Oriental Studies,
1, Universytetska Str., room 239, Lviv, Ukraine, 79000,
tel.: (032) 239 47 04, e-mail: persochka@yahoo.com*

The article traces the ethnousage specifics of the Persian journalistic vocabulary at the level of word forms based on the frequency dictionaries' date. There are thirteen lexical-semantic fields which are specific for the Persian journalistic speech at one hand and Ukrainian at the other. The filling of these fields is characterized.

Key words: frequency dictionaries, ethnospecifics of the lexical system, usage, the level of word forms, Persian journalistic functional style, Ukrainian journalistic functional style.

МИКРОСЕМАНТИЧЕСКАЯ ЭТНОСПЕЦИФИКА ПЕРСИДСКОЙ И УКРАИНСКОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ

Ольга Максимив

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра востоковедения,
ул. Университетская, 1, комн. 239, Киев, Украина, 79000,
тел.: (032) 239 47 04, e-mail: persochka@yahoo.com*

На материале данных частотных словарей выявлено этноузальную специфику публицистической лексики персидского языка на уровне словоформ. Выделены тринадцать лексико-семантических полей, характерных для персидского публицистического вестания, с одной стороны, и украинской - с другой, охарактеризованы наполнение этих полей.

Ключевые слова: частотные словари, этноспецифика лексической системы, узус, уровень словоформ, персидский публицистический стиль, украинский публицистический стиль.